

Lausunto

20.12.2023

Asia: VN/23407/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen heikentäisi merkittävästi työikäisten mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen. Kuten hallituksen esityksestäkin käy ilmi aikuiskoulutustuen käyttö painottuu sosiaali- ja terveysaloille (vuonna 2021 36 % tuen saajista). Vuonna 2022 sotealalla lähes 10 000 henkilöä hyödynsi aikuiskoulutustukea. Suurin osa heistä eli 6363 henkilöä (64 %) kouluttautui aikuiskoulutustuen turvin toiselta ammattialalta sote-alalle. 3572 henkilöä (36%) oli sote-alan jatkokouluttautujia. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla työskentelee enemmän naisia kuin miehiä. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen vaikuttaisi siis enemmän naisiin kuin miehiin. Tällainen sukupuoleen perustuva epätasa-arvo on ristiriidassa hallitusohjelmaan kirjattujen työelämään liittyvien tasa-arvotavoitteiden kanssa.

Nyt lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä on esitelty erilaisia vaihtoehtoisia tapoja rahoittaa opintoja, mikäli aikuiskoulutustuki päädyttäisiin lakkauttamaan. Yhtenä vaihtoehtona esitetään opintotukea, joka koostuu pääasiallisesti opintorahasta ja opintolainan valtiontakauksesta. Opintotuen yhä kasvava lainapainotteisuus on jo nyt ajanut opiskelijoita taloudellisiin vaikeuksiin. On kohtuutonta ajatella, että perheellisenä ja/tai asuntovelallisenä pitäisi rahoittaa opintonsa lainavaroin. Osaamisen hankkimiseen ja itsensä kehittämiseen tulee olla yhdenvertaiset mahdollisuudet sosioekonomiseen asemaan ja varallisuuteen katsomatta myös aikuisiällä. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut jatkuvaa oppimista, jota alati muuttuvassa työelämässä tarvitaan yhä enemmän.

Hallituksen esityksessä todetaan, että erilaiset työttömille tarjolla olevat opiskelumahdollisuudet eivät suoraan korvaa aikuiskoulutustukijärjestelmän kumoamista, mutta on oletettavaa, että osa niistä henkilöistä, jotka olisivat ennen aikuiskoulutustukijärjestelmän kumoamista opiskelleet aikuiskoulutustuella, ovat jossakin myöhemmässä vaiheessa työttöminä ja pyrkivät hyödyntämään työttömille tarjolla olevia opiskelumahdollisuuksia.

Tämäkö on järkevää työllisyyspolitiikkaa? Kuten tilastot osoittavat aikuiskoulutustukea käytetään eniten sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla. Nämä alat kärsivät työvoimapulasta valtakunnallisesti. Nykyisen hallituksen keino vastata tähän työvoimapulaan on pakottaa osa työntekijöistä työttömiksi, että he voivat opiskella lisää siten, että heidän toimeentulonsa on edes jotenkin turvattu.

Hallituksen esityksen kohdassa 5.1. Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset viitataan juuri tarveharkintaiseen tukeen. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla on pulaa ammatillisen tutkinnon suorittaneesta työvoimasta. Toisin kuin hallitus tuntuu ajattelevan, näillä aloilla ei voi työskennellä kuka tahansa, vaan tarvitaan osaamista, tietoa, taitoa ja asennetta. Eettiseen osaamiseen kuuluu myös vastuullisuus oman ammattitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä.

Hallituksen esityksessä väitetään, että aikuiskoulutustuen lakkauttamisella ei arvioida olevan merkittäviä negatiivisia vaikutuksia työssä jaksamiseen ja työurien pituuteen. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla eettinen kuormitus on suuri. Työllisyysrahaston toteuttaman kyselynkin mukaan tärkeimmiksi aikuiskoulutustuensaajien motivaatiotekijöiksi nousivat mm. kuormitus nykyisessä työssä ja korkeamman tutkinnon tarve työuralla etenemiseen. Suurin osa kyselyyn vastaajista koki aikuiskoulutustuella tuetuilla opinnoilla olleen vaikutusta palkkakehitykseen ja työssäjaksamiseen.

Hallitusohjelmassa tavoitellaan koulutustason nostoa. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla kouluttaudutaan alan sisällä. Esimerkiksi lähihoitaja kouluttautuu sairaanhoitajaksi, fysioterapeutiksi tai opiskelee muun terveydenhuollon ammattikorkeakoulututkinnon. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto antaa hyvät valmiudet myös sosiaalialan jatko-opintoihin korkeakouluissa, esim. sosionomi (AMK). Ammatillisen perustutkinnon suorittaneet varhaiskasvatuksen lastenhoitajat ovat käyttäneet aikuiskoulutustukea hankkiakseen varhaiskasvatuksen sosionomin tai varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalalla on pulaa kaikkien eri koulutusasteiden tutkinnon suorittaneista ammattihenkilöistä. Työntekijän mahdollisuus edetä urallaan vaikuttaa suuresti työssäjaksamiseen ja alalla pysymiseen.

Hallitusohjelmassa on tavoitteena sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon henkilöstön riittävyyden ja saatavuuden parantaminen, alojen veto- ja pitovoiman lisääminen, urapolkumallien tukeminen ja ammatillisen kehittymisen mahdollistaminen. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen olisi ristiriidassa näiden tavoitteiden kanssa. Nyt lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä todetaan, että aikuiskoulutustuen lakkauttamisella voi olla vaikutuksia henkilöstön osaamistason nostamisen edellytyksiin ja keinoihin erityisesti sellaisilla työnantajilla, jotka ovat henkilöstönsä jatko- ja täydennyskoulutuksen osalta nojanneet vahvasti aikuiskoulutustuella tuettuihin opintovapaisiin. Näillä työnantajilla hallituksen esityksessä viitataan juuri kuntien kasvatustalon ja koulutuksen toimialoihin sekä hyvinvointialueisiin. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut lisäkoulutuksen hankkimisen työn ohessa ja jatkamisen omalla alalla korkeampaa koulutustasoa vaativissa tehtävissä.

SuPer otti äskettäin kantaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön täydennyskoulutusasetusmuutoksiin. SuPer toi lausunnossaan esiin huolensa hyvinvointialueiden riittävästä resurssista henkilöstön täydennyskoulutuksen järjestämiseen. Säästöpainot varjostavat myös kuntien taloutta. Sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen säädeltyjen ammattitehtävien kelpoisuusehdot edellyttävät myös tutkintopohjaista lisä- ja täydennyskoulutusta. Valtion vastuulla on varmistaa riittävä perusrahoitus ja toimintaedellytykset, jotta kunnat ja hyvinvointialueet kykenevät onnistuneesti suoriutumaan lakisääteisistä tehtävistään ja velvoitteistaan. Näiden rahoituskuvioiden vuoksi tuntuu erikoiselta, että hallitus tietoen tahtoon sysää lisää menoja hyvinvointialueille ja kunnille ja säästää 175 miljoonaa toisaalta. Vuosittainen aikuiskoulutustuen lakkauttamisista syntyvä säästö olisi noin 4 % hallituksen sopeuttamistavoitteesta. Säästö ei ole niiden negatiivisten vaikutusten arvoinen, jotka aikuiskoulutusetuuksien lakkauttaminen aiheuttaisi yksilölle ja yhteiskunnalle. Aikuiskoulutustuen hyödyt ovat sen kustannuksia suuremmat. Tutkinnon suorittaneet ammattitaitoaan ylläpitävät ja kehittävät sosiaali-, terveys- ja kasvatusalan ammattihenkilöt ovat keskeisessä asemassa laadukkaan ja turvallisen hoidon ja kasvatuksen toteutuksessa. Heillä on ammattitaitoa ja osaamista arvioida yksilöllisiä tarpeita, sekä taitoa huomioida oikea-aikaisesti mahdollisia haittoja ja epäkohtia. Hyvä ammattitaito on sairauksien ennaltaehkäisemisessä keskeinen asia ja säästää merkittävästi korjaavissa kustannuksissa. On tärkeää, että osaamista ylläpidetään jatkuvasti, ja työntekijöillä on mahdollisuus kehittää osaamistaan. Aikuiskoulutustukea ei tule lakkauttaa, vaan tukijärjestelmää on kehitettävä kolmikantaisesti.

Myös ammattitutkintostipendijärjestelmää tulisi kehittää. Erityisesti pitäisi kiinnittää huomiota ammattitutkintostipendistä tiedottamiseen ja sen markkinointiin.

Vuorotteluvapaan lakkauttaminen vaikuttaisi myös enemmän naisiin kuin miehiin. Tämä johtuu siitä, että myös vuorotteluvapaata on käytetty eniten sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla, joissa valtaosa työntekijöistä on naisia. Kuten jo aiemmin mainittiin sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla koetaan muun kuormituksen lisäksi myös eettistä kuormitusta, joka vaikuttaa etenkin henkiseen hyvinvointiin ja sitä kautta työssä jaksamiseen. Vuorotteluvapaamahdollisuudella on merkitystä työssä jaksamisen kannalta. Työuupumus vaikuttaa sairaspöissaolojen määrään ja vähentää henkistä ja ruumiillista työkykyä sekä innovatiivisuutta. Sairauspöissaoloja on vähemmän ja ennenaikaisen työkyvyttömyyden riski pienenee, kun työntekijällä on mahdollisuus hengähdystaukoon vuorotteluvapaan muodossa. Vuorotteluvapaa tähtää työn joustavuuden lisäämiseen, työn ja perheen yhdistämisen helpottamiseen ja työssä jaksamisen parantamiseen. Työn ja perheen yhdistäminen voi tarkoittaa esim. ikääntyvien läheisten omaishoitoa. Työntekijän jaksaminen eläkeikään asti voi parantua vuorotteluvapaamahdollisuuden ollessa käytössä. Tauko työelämästä antaa uusia voimavaroja jaksaa työelämässä paremmin ja mahdollisesti pidempään.

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

Ojajärvi Sari

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry